

PŘÍSTUPY K ROZVOJI VENKOVA NA PŘÍKLADU MIKROREGIONU VENKOV

Bc. Petra Kohútová

*Ostravská univerzita, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje,
Chittussiho 10, Slezská Ostrava,
tel: 737 877 889, mail: kohutova.petra.spf@gmail.com*

Abstrakt

Záměrem příspěvku je zhodnotit rozvojové přístupy využívané konkrétními aktéry ve vybraném venkovském regionu. Vybrána byla typická rurální oblast – Mikroregion Venkov. Region leží v severovýchodní části Jihočeského kraje (dále jen JČK) na hranici se Středočeským krajem a Krajem Vysočina.

Hlavním cílem bylo analyzovat způsoby řešení rozvojových problémů důležitými místními aktéry, kteří působí ve sledovaném území. Sledovány byly nejen probíhající procesy a jejich organizační zajištění, ale i efektivita fungování těchto procesů.

Klíčová slova: venkov; rozvoj venkova; přístupy k regionálnímu rozvoji; Mikroregion Venkov

Úvod

Evropský venkov prošel za poslední dvě staletí významnými změnami. Průmyslová revoluce odstartovala nezadržitelné procesy jako je industrializace a urbanizace, radikálně se začaly měnit sociální podmínky obyvatelstva [4]. Původně venkovští obyvatelé se stěhovali za prací do měst a docházelo tak v rurálních oblastech k velmi silnému procesu depopulace. Na počátku 20. století na venkově kvetl společenský život, existence mnoha spolků a celkově vyšší míra participace venkovanů působily na rozvoj venkovských obcí velmi pozitivně. To dokazuje například občanská vybavenost, kdy téměř v každé obci na území Mikroregionu Venkov tehdy existovala škola.

Definovat venkovský prostor nelze zcela jednoznačně. Odlišit jej můžeme díky vymezení vůči městu, případně můžeme na definici nahlížet z mnoha různých pohledů (ekonomického, sociálního, architektonického, urbanistického či velikostního). Perlín dodává, že v českém prostředí existují různé typy venkovů, které se vyznačují nejen odlišnými problémy, ale také potenciály rozvoje.

Typickou venkovskou oblastí je Mikroregion Venkov (dále jen mikroregion), jehož regionálními centry a také největšími sídelními útvary jsou obce Mladá Vožice a Jistebnice. Oblast se vyznačuje velmi nízkou hustotou zalidnění (35 obyvatel/km²) a velikostí sídel do 2000 resp. 3000 obyvatel. Pouze ve dvou obcích (Mladá Vožice, Jistebnice) přesáhl počet obyvatel hranici 2000 [5; vlastní výpočty]. Podle Perlína se jedná o typickou vnitřní periferii [2] a nerozvojový sousedský venkov [3]. Podle jiné typologie se jedná o mezikrajskou periferní oblast jižních Čech – Mladovožicko (17 obcí a 75 základních sídelních jednotek) [1].

K regionálnímu rozvoji, resp. rozvoji venkovských regionů, bývá přistupováno různými způsoby, přesto mají všechny podobné cíle (zvýšit kvalitu života obyvatel, atraktivitu území, zlepšit kvalitu služeb, a mnoho dalších). Přístupy k rozvoji regionů se historicky vyvíjely několik desítek let. V současnosti se vyznačují zejména využitím vlastního potenciálu regionu (lidské, materiální, finanční aj. zdroje). Aplikovanými přístupy využívanými k rozvoji regionů mohou být

například institucionalizovaná forma spolupráce místních aktérů za účelem rozvoje, komunitní plánování, regionální management a marketing, projektové řízení či strategické řízení.

Spoluprací lokálních aktérů jsou myšlena sdružení obcí ve formě svazků obcí (či jiných právních forem) nebo sdružení různých aktérů (obcí, svazků obcí, podnikatelů, soukromých osob atp.) do tzv. místních akčních skupin. Tento přístup bývá využíván zejména malými obcemi, které nejsou schopny zajistit veřejné statky a služby pro své obyvatele [6]. Komunitně zpracovat a realizovat projekt, případně komunitně zpracovat plán rozvoje obce a následně jej realizovat, to je přístup nazývaný komunitní plánování. Základem tohoto přístupu je vysoká míra zapojení občanů a dalších subjektů do plánování rozvoje obce/regionu. Regionální management a marketing je prvkem pocházejícím z firemního prostředí, ze kterého převzal základní principy. Hlavní je orientace na potenciální zákazníky a cílové skupiny regionu a tvorba produktů pro tyto skupiny, nejlépe šité na míru. Dalším přístupem k řízení rozvoje je řízení projektové. Jeho základem je zpracování rozvojového projektu podle logického rámce, může sloužit jako efektivní nástroj řízení realizace rozvojového projektu. Důraz je také kladen na minimalizaci rizik. Posledním z hojně využívaných přístupů v rozvoji regionů je strategické řízení, které je založeno na prvotní podrobné analýze výchozího stavu území, a následně je navržena rozvojová vize. Na tu jsou navázány specifické cíle, kterých by mělo být dosaženo prostřednictvím realizace vybraných opatření. U tohoto přístupu je nutné mít dostatečně zmapovanou finanční náročnost realizace, poněvadž finanční možnosti obcí/regionů bývají značně omezené a zpravidla závislé na cizích zdrojích (dotace, granty) [7].

Tyto přístupy jsou v další části příspěvku analyzovány na příkladu zvoleného mikroregionu. Vzhledem k tomu, že na případové studii se stále pracuje, výsledky analýzy přístupů k rozvoji zvoleného mikroregionu prezentované tímto příspěvkem jsou pouze dílčí.

Metody

Mezi základní použité metody patří analýza. Analyzovány byly stanovy, strategie, realizované a připravované projekty rozvojových aktérů aj. dokumenty, regionální statistiky (Český statistický úřad, Krajský úřad Jihočeského kraje) či databáze (risky.cz, obce.cz), mapové a kartogramové podklady. Pro zjišťování v obcích byly provedeny formální rozhovory s představiteli obcí, mikroregionu či místní akční skupiny a také byl sestaven dotazník, který byl členům mikroregionu rozeslán, případně byl s nimi osobně prodiskutován v rámci rozhovoru. Návratnost dotazníků je v tuto chvíli 40 %.

Výsledky a diskuse

Na území Dobrovolného svazku obcí Mikroregionu Venkov (dále jen DSO Mikroregion Venkov, nebo jen mikroregion) působí celá řada rozvojových aktérů, v tomto příspěvku však budou analyzovány přístupy pouze dvou stěžejních.

Prvním z nich je DSO Mikroregion Venkov. Spolupráce obcí může být jedním ze zásadních faktorů rozvoje venkovského prostoru, proto je potřeba se podívat na její fungování. Od roku vzniku v roce 1999, kdy měl mikroregion 22 členů se snažily obce spolupracovat zejména na přípravě a realizaci společných projektů. Každá členská obec platí příspěvek (přepočtený podle počtu obyvatel) do rozpočtu mikroregionu a s těmito prostředky bylo dále nakládáno podle rozhodnutí valné hromady svazku. Stanovený cíl spolupráce - příprava a realizace společných projektů se mikroregionu dařilo naplňovat zejména v období před vstupem do Evropské unie (v letech 2000—2004). Realizací Strategického plánu rozvoje Mikroregionu Venkova zpracovaného v roce 2000, čerpal mikroregion z Programu obnovy venkova (dále jen POV) finanční prostředky ve výši 3,3 mil. Kč. Těmito prostředky bylo

podpořeno celkem 13 projektů (2001 – 3 projekty, 2002 – 4 projekty, 2003, 2004 a 2005 – po dvou projektech v každém roce), téměř jedna třetina veškerých prostředků byla určena na řešení dopravní obslužnosti v regionu (906 tis. Kč). Realizace těchto projektů dala vzniknout prvotnímu partnerství mezi různými subjekty. Jednalo se o spolupráci 2 základních škol, 1 neziskové organizace a soukromého podnikatele na projektu cyklostezky, která vedla lokalitami, kde se v minulosti těžilo stříbro tzv. „Stříbrná osmička“. Na podobném partnerství jiných subjektů byl založen projekt „Kolem Chýnovské jeskyně“. Snaha dalších aktérů zapojit se do rozvoje území byla pro mikroregion silným podnětem k iniciaci vzniku místní akční skupiny, kde by partnerství mohlo být dále prohlubováno, podporováno a rozvíjeno [9]. Místní akční skupina Krajina srdce vznikla na jaře roku 2004, tento subjekt byl založen za účelem spolupráce nejen obcí, ale také dalších subjektů (podnikatelů, neziskových organizací, soukromých osob atd.). Důvodem jejího vzniku byla zároveň možnost financování lokálního rozvoje z programu LEADER, což bylo možné pouze prostřednictvím místní akční skupiny. Místní akční skupina převzala po DSO Mikroregionu Venkov roli stěžejního hráče na poli rozvoje mikroregionu a mikroregion sám se stal společně s dalšími subjekty jejím členem.

Místní akční skupina Krajina srdce (dále jen MAS Krajina srdce, nebo MAS) je tedy druhým sledovaným aktérem. V roce 2011 pokrývala území 39 obcí. Sdružuje obce, svazky obcí (DSO Mikroregion Venkov a Sdružení obcí Čertovo Břemeno), základní školy, neziskové organizace (např. Sbory dobrovolných hasičů), soukromé osoby a místní podnikatele [10].

Využití spolupráce regionálních aktérů v rozvoji regionu lze doložit existencí viditelných výsledků činnosti dvou výše zmíněných subjektů, které jsou založeny za účelem spolupráce.

Komunitní plánování je realizováno spíše na úrovni obcí, a to pouze některých členů mikroregionu. Příkladem může být obec Vilice (160 obyvatel), která k důležitým tématům při zpracovávání místního programu obnovy venkova, pořádala veřejná setkání s občany a prováděla dotazníkové šetření. Jednu „dotazníkovou akci“ realizovala Obec Zhoř u Mladé Vožice (99 obyvatel), a to i přes to, že uvedla, že občané přicházejí s vlastními náměty sami. V nejzápadnější obci – Nadějkově (738 obyvatel) realizovali pomocí komunitního plánování několik projektů. Příkladem může být Nadějkovská rodinná stezka nebo projekt Nadějkov dětem – děti Nadějkovu, kdy si děti plánovaly herní prvky na hřiště. Komunitně plánovaným projektem v Nadějkově bylo dokonce pořízení nové hasičské stříkačky a hadic pro místní hasiče. Účastnily se jej čtyři sbory místních dobrovolných hasičů.

O plnohodnotně existujícím a fungujícím regionálním managementu či marketingu na území mikroregionu hovořit nelze, avšak jsou zde vidět náznaky destinačního managementu. Definování produktů regionu proběhlo při sehrávkách metodou kontaktního řešení problémů během roku 2004 (celkem proběhly čtyři sehrávky), v rámci příprav aktualizace existujícího Strategického plánu rozvoje Mikroregionu Venkov 2000. Za nejdůležitější produkty regionu označili účastníci sehravek možnosti koupání a cykloturistiku, méně hlasů obdržela pěší turistika a zimní turistika. V aktualizované verzi strategického dokumentu mikroregionu z roku 2004 byly opatření i projekty upraveny a realizovány. Strategickým cílem II je: „Vytvořit funkční systém propagace a poskytování turistických informací tak, aby došlo k dynamickému rozvoji služeb a vznikaly produkty cestovního ruchu v intencích trvale udržitelného rozvoje venkova“. Toho by měl mikroregion dosáhnout vytvořením společné skupiny pro destinační management s MAS Krajina srdce, tvorbou jednotných propagačních materiálů, propojením webových stránek, vytvořením průvodce o mikroregionu a problém koupání chce například, podle mého názoru kuriózně, vyřešit nalezením investora, který by postavil v oblasti, kde je dostatek požárních nádrží a rybníků, koupaliště. Zajímavou možností pro rozvoj regionu může být

podpora sjezdového lyžování. I přes to, že se dotčené území nachází v nadmořských výškách 450—650 m n. m., klimatické podmínky jsou zde poměrně drsné a pro zimní sporty vhodné. [9].

Většina obcí je schopna realizovat projekt/rozvojovou aktivitu v menším rozsahu vlastními silami. Co se týče žádostí o dotace a s nimi spojené administrace, tu zvládá zajistit jen malé množství obcí. Například obec Běleč (180 obyvatel) uvedla, že většinu projektů dosud dokázala připravit ve vlastní režii s jedinou výjimkou, kdy si najala externího zpracovatele na sepsání projektu pořízení lesní techniky (projekt byl podán do Programu rozvoje venkova). Naopak poměrně srovnatelně velká obec podle počtu obyvatel Slapsko, vždy zpracování projektu zadala externímu zpracovateli. V ještě menších Dolních Hrachovicích (136 obyvatel) je příprava projektů v kompetenci místostarosty, obec Vilice zpracovává a také administruje sama, případně se poradí se zaměstnanci MAS Krajina srdce. Obec Dolní Hořice spolupracuje s poradcem, se kterým zpracovávají žádost dohromady, argumentuje tím, že je to levnější, než zadat zpracování celého projektu. V obci Nadějkov projektové žádosti připravuje místní knihovnice nebo starosta, v loňském roce připravil projektovou žádost jeden ze zastupitelů, nejspíš se jednalo o administrativně méně náročný projekt.

Strategické plánování využívají zejména DSO Mikroregion Venkov realizací Strategického plánu rozvoje Mikroregionu Venkov (z roku 2000 a 2004), MAS Krajina srdce implementací Strategického plánu LEADER 2007—2013 a obce, které mají místní programy obnovy vesnice. Takovýto „Místní program obnovy vesnice na léta 2009—2015“ mají například obec Vilice a Nadějkov. Vilice již nyní hodnotí svůj program jako naddimenzovaný a mnoho projektů tak z důvodu nedostatku finančních zdrojů nebude realizováno. Jiné obce si místo strategického plánu sestavily plán investic do roku 2020 (obec Běleč) nebo dokument nazvaný Optimální rozložení prostředků (obec Rodná). Osm z deseti obcí v dotazníku uvedlo, že se na strategickém plánování mikroregionu nepodílí, dvě se ke strategickému plánování nevyjádřily vůbec. Se spoluprací na tvorbě strategie MAS je to podobné, pouze dvě obce se strategického plánování MAS účastní. Jedna zmínila členství v programovém týmu MAS, druhá předání místní akční skupinou vyžádaného zásobníku plánovaných projektů do roku 2020 [8]. O zapojení obcí do zpracování strategie mikroregionu se hovoří v samotném dokumentu. Se starosty jednotlivých obcí byly prováděny strukturované rozhovory a uskutečněno bylo také dotazníkové šetření, zpracování výsledků rozhovorů a dotazníkového šetření pak proběhlo na úrovni pracovních skupin mikroregionu, které byly vytvořeny z řad zástupců několika obcí (např. pracovní skupina pro infrastrukturu, cestovní ruch atp.). Na aktualizaci strategického plánu mikroregionu již pracovaly pouze jednotlivé pracovní skupiny [9]. Strategie MAS byla tvořena podobným způsobem, jednotliví aktéři (obce, neziskové organizace, podnikatelé) byli zapojeni v rámci dotazníkového šetření či strukturovaných rozhovorů, také bylo využito kontaktních metod šetření (sehrávek). V tomto se výsledky dotazníkového šetření liší od informací poskytnutých mikroregionem či MAS [11].

Závěr

Šíře celého tématu nedovoluje popsat detailněji v tomto příspěvku všechny výstupy analýzy přístupů k rozvoji v Mikroregionu Venkov, avšak pevně věřím, že byla alespoň naznačena situace v oblasti rozvoje zájmového území. Dosud bylo analyzováno pět přístupů k rozvoji ve sledovaném území a v rámci této analýzy bylo vyzváno celkem 30 obcí k zapojení do dotazníkového šetření. Také bylo provedeno několik formálních rozhovorů s místními aktéry.

Podle mého názoru je navenek spolupráce místních aktérů v Mikroregionu Venkov utvářena především aktivními obcemi (či jejich zástupci). Na druhou stranu obce, které vypadají značně pasivně vůči mikroregionální spolupráci (neúčastní se strategického plánování, nemají

zastoupení v orgánech mikroregionu), mohou být aktivní uvnitř. Věnují se tedy principiálně rozvoji vlastní komunity s přispěním mikroregionu a obzvláště pak MAS. Vnitřní aktivita obcí lze doložit například množstvím projektů, které v minulosti uskutečnily, případně plánují uskutečnit v budoucnu.

Venkov v České republice je vystaven mnoha výzvám a já pevně věřím, že ten jihočeský svou obnovu dokončí a vybuduje tak kvalitní místo pro život svých obyvatel.

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Davidu W. Novákovi za cenné rady a doporučení.

Literatura

- [1.] KUBEŠ, J. (ED.) *Problémy stabilizace venkovského osídlení ČR*. 1. vyd. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2000. 163 s. ISBN 80-7040-385-3
- [2.] PERLÍN, R. Venkov, typologie venkovského prostoru. In *Česká etnoekologie I*. [online], 2000, [cit. 2013-04-04] Praha: Cargo Publisher s.r.o. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/odbor/reforma/perlin.pdf>>.
- [3.] PERLÍN, R. Typologie venkovského prostoru. In: *Deník veřejné správy* [online]. 2010. [cit. 2013- 4-04]. Dostupné na: <<http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6438321>>.
- [4.] *Communities of work: rural restructuring in local and global contexts* [online]. Athens: Ohio University Press, ©2003. Ohio University research in international studies. Global and comparative studies series; no. 2 [cit. 2013-03-19]. Dostupné na: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10124782>.
- [5.] *Regionální informační servis* [Online], [cit. 2013-04-03]. Dostupné na: www.risy.cz
- [6.] DUŠEK, J. *Faktory regionálního růstu a rozvoje : (se zaměřením na spolupráci měst a obcí v Jihočeském kraji)*. 1. vyd. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. 100 s. ISBN 978-80-86708-94-2
- [7.] VOZÁB, J. *Strategické plánování rozvoje měst v České republice*. Disertační práce. Praha : Katedra SGRR PřF UK, 1999, 153 s.
- [8.] *Dotazníkové šetření provedené mezi zástupci obcí Mikroregionu Venkov*. 2013.
- [9.] *Strategický plán rozvoje 2004 : DSMO - Mikroregion Venkov*, 2004. dokument poskytl předseda mikroregionu František Mikulanda.
- [10.] *Oficiální internetové stránky MAS Krajina srdce* [online][cit. 2013-04-04]
- [11.] *Strategický plán LEADER 2007-2013, MAS Krajina srdce*, 2007. dokument poskytla MAS Krajina srdce

Abstract

This short paper focuses on evaluation of regional development approaches, which local actors in selected rural area use. It was chosen typical rural area in the Czech republic - Microregion „Venkov“. This rural area is situated in the north-east part of the Southwest Region (NUTS II), it lies on the boundary with Středočeský region and Region Vysočina.

The main objective was to analyse ways, how local actors try to use regional development approaches in practise. It was observed both efficiency of running processes, its organizational support efficiency.